CYPRUS INTERNATIONAL UNIVERSITY
ULUSLARARASI KIBRIS ÜNİVERSİTESİ
DOI: 10.22559/folkloredebiyat.2017.65
folklor/edebiyat, cilt:24, sayı:93, 2018/1

1930'LAR AYDININ GÖZÜNDEN DEVRİM İDEOLOJİSİ*· ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR'İN PERSPEKTİFİNDEN KEMALİZM

IDEOLOGY OF REVOLUTION FROM THE PERSPECTIVES OF 1930s' INTELLECTUALS KEMALISM FROM THE PERSPECTIVE OF ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR

Hayriye Gürbüz**

ABSTRACT

Turkish intellectuals who has survived by taking the "state" as a pivot from Ottoman Empire till the Republic has switched to the questioning of "How does the state continue its existence and how does it modernize itself?" in 1930s from "How is the state established?" and tried to govern the political power with this mission attached themselves. This governance could be occurred by drawing of a dissent intellectualist figure to the political power or with a supportive and favorable manner of political power.

Kadro journal which is a pioneer movement of the 1930s and its ideologist Şevket Süreyya chosen to govern political power with supportive manner and interpreted the Kemalism-ideology of revolution from this perspective. However, it is also difficult to say that the revolution ideology of 1930s overlaps directly with Kemalism. Turkish intellectual who is trained at the state, an officer at the government and state-oriented, reveal its own differences even with small nuances.

This article focuses on Şevket Süreyya Aydemir, who revealed these small nuances in 1930s with further growing nuances in 1960s. The difference between the 1930s and 1960s is that in the 1960s the reason for existence did not depend on political power. Turkish intellectual, specific to Şevket Süreyya,

* Bu makale, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü'nde hazırlanan "Cumhuriyet Aydını Olarak Şevket Süreyya Aydemir'in Düşünce Dünyası (1923-1976) başlıklı doktora tezi temel alınarak oluşturulmuştur.

** hayyuk@gmail.com

can exist within the boundaries drawn by political power in the 1930s, was trying to lead both political power and the public in this narrow living area. However, the Turkish intellectuals were critical despite their avoidance of criticism of Kemalism. Şevket Süreyya had critical thoughts despite the limited partnership with political power and his ideology for the revolution did not coincide with Kemalism. The places where this non-overlap is most obvious are the principles of nationalism, populism and etatism.

Keywords: Şevket Süreyya Aydemir; Kemalism; revolution; ideology; intelelctual

ÖZET

Osmanlıdan Cumhuriyete değin devleti merkez alarak var olabilmiş Türk aydını, 1930'larda "Devlet nasıl kurtulur?" sorusundan "Devlet nasıl varlığını devam ettirir ve nasıl modernleşir?" sorusuna geçmiş ve kendisine yüklediği misyonla siyasi iktidarı yönlendirmeye çalışmıştır. Bu yönlendirme siyasi iktidara muhalif aydın figürü çizerek gerçekleşebileceği gibi, siyasi iktidarı destekleyici, olumlayıcı bir tavırla da gerçekleştirilebilecektir.

1930'ların öncü hareketlerinden Kadro dergisi ve bu derginin ideoloğu Şevket Süreyya, siyasi iktidarı olumlayarak yönlendirme yolunu seçmiş ve devrimin ideolojisi Kemalizmi bu bakış açısı ile yorumlamıştır. Ancak 1930lar aydınının devrim için uygun gördüğü ideolojinin Kemalizm ile birebir örtüştüğünü söylemek de güçtür. Devlet odaklı, devletin memuru, devlet kapısında yetişmiş olan Türk aydını, küçük nüanslarla da olsa kendi farklılığını ortaya koymaktadır.

Bu makale küçük nüansları 1930'larda ortaya koyan, 1960'lara geldiğinde nüansları giderek artan Şevket Süreyya Aydemir'e odaklanmaktadır. 1930'lar ve 1960'lar arasındaki fark ise 1960'larda varlık nedeninin siyasi iktidara bağlı olmamasıdır. Şevket Süreyya özelinde Türk aydını, 1930'larda siyasi iktidarın çizdiği sınırlar içerisinde var olabilmekte, bu dar hayat sahasında hem siyasi iktidara hem halka yol göstermeye çalışmaktadır. Ancak, Kemalizmi sorgulamaktan kaçınmasına rağmen Türk aydını eleştiricidir. Şevket Süreyya da siyasi iktidarla kurduğu sınırlı ortaklığa rağmen eleştirel düşünceye sahiptir ve devrim için öngördüğü ideoloji Kemalizm ile birebir örtüşmemektedir. Bu örtüşmeme halinin en belirgin olduğu yerler milliyetçilik, halkçılık ve devletçilik ilkeleridir.

Anahtar Kelimeler: Şevket Süreyya Aydemir; Kemalizm; devrim; ideoloji; aydın

Giriş

1930'lu yıllarda devrimin ideolojisi mevcuttur ve adı da bellidir. Kemalizm Türk devrim ideolojisinin adıdır. Ancak bu ideolojinin kuralları ya da sınırları tam olarak belirlenmemiştir. Bu belirleme görevi ise Atatürk'e ve Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF)'na düşmektedir. Fakat toplumun şekillendirilmesinde aydınların rolünü de unutmamak gerekir. 1930'lar aydını, ideolojinin tanımlanmasında ve tamamlanmasında siyasi iktidarı sorgulamayacak, tam tersine olumlayacak ve pekiştirecek, ideolojinin tam olarak oluşturulduğu düşünüldüğündeyse kendilerine ihtiyaç kalmadığından göz ardı edilecektir.

Bu durumun en iyi örneği ise, yayın hayatının başlangıcı ve sonlanışı dikkate alındığında Kadro'dur. Siyasi iktidarın ideolojisini oluşturmada, özellikle de devletçiliğin

pekiştirilmesinde faydalanılan Kadrocular, işlevlerini yerine getirmelerinin ardından etkinliklerini yitirmişlerdir.

1930'lu yıllarda devrim ideolojisinin oluşturulması, açıklanması ve benimsenmesini kendisine görev edinmiş, cumhuriyet aydını Şevket Süreyya Aydemir ise Kadro'nun ideoloğu ve kurucusudur (Tekeli ve İlkin, 2003, s.ix). Şevket Süreyya, Kemalizm'i açıklarken hem onu olumlamakta hem de küçük nüanslarla da olsa onundan ayrışmaktadır. Ancak 1930'lar bu ayrışmaların vurgulandığı değil, aksine törpülendiği zamanlardır.

Devrime ilişkin ilk ayrışma adlandırılmasından önce niteliklerinin sayılmaya başlanmasıdır. 1927 yılında CHF'nın II. Büyük Kongresi'nde dört ilkenin (cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, laiklik) parti programında yer alması ile Kemalizm'in ilkeleri ortaya çıkmıştır. Kadro'nun yayın hayatına başladığı 1932 yılının hemen öncesinde, 1931 tarihli CHF III. Kongresi'nde ise 6 ilkenin tümü (devletçilik ve inkılâpçılık) fırka programında yer almıştır. İlkeleri sıralanan ideoloji "Kemalizm" en güçlü ifadesini 1935 CHP programında bulmuş, dönemin öztürkçecilik politikasının yazımıyla, küçük ses uyumuna göre, "Kamalizm" (Parla, 1994, s.13) olarak tescil edilmiştir. 1937 yılında ise Kemalizm anayasada yer almış ve devletin resmi ideolojisi belli olmuştur.

1930'lu yılların ortamında Kemalist olmayan bir ideolojik arayışın mevcudiyeti ise mümkün değildir. Nitekim Şevket Süreyya da "Kemalizm karşısında Kadro ideolojisinin durumu nedir?" sorusuna verdiği yanıtta Kadro'yu Kemalist bir hareket olarak tanımlamış ve Kadro'nun ideolojinin topluma hâkim kılınmasına yönelik misyonuna açıklık getirmiştir:

"Kadro hareketi bir Kemalist harekettir. Mustafa Kemal'in Türkiye'de başlattığı büyük hareketin hem memleket ölçüsünde, hem de dünya çapındaki mana ve önemini belirtmeğe çalışan harekettir. Türk milli kurtuluş hareketinin inkılâpçı ve inşacı vasfını savunmağa çalışmıştır. Bu hareketin sadece bir milli mücadele ile sona ermediğini ve siyasi, iktisadi ve sosyal alanlarda yeni bir inşa davası olduğunu, Kemalizmin yeni bir vatan, millet ve devlet anlamına dayandığını daima ve ön planda savunmuştur. Bu itibarla Mustafa Kemal ve Kemalizm Kadro'nun sadece hizmetinde bulunduğu ulu varlıklardır." (Aydemir, 1962, s. 11)

Cumhuriyetin ideolojisi Kemalizm, altı temel ilke (cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, laiklik, devletçilik, inkılâpçılık) üzerine kurulmuş olsa da, gerçekleştirilen yasal ve idari düzenlemelerle birlikte bir bütündür. Harf devrimi, Batı ölçülerinin benimsenmesi ya da şapka inkılâbı şekle yönelik düzenlemeler olarak görülüp ideolojinin ilkeleri ile bir tutulmayabilirler, ancak toplumsal yaşamdaki etkileri, altı ilkeden daha fazladır.

Şevket Süreyya, ilk olarak şekli olarak nitelendirilen bu devrimlere değinmiş, her birini milli duygularla Batı kanunlarına ve düzenine yöneliş olarak değerlendirmiştir. CHP'nin altı oku ise, "çok cepheli, zengin, ileri ve çağın akımına cevap verebilecek nitelikte ideolojik unsurlar" (Aydemir, 1969, s.442) olarak tanımlanmış ve altı okun parti aydınları tarafından hiçbir zaman işlenmediğini ileri sürülmüştür. Kadro, parti aydınlarını doldurmadığı bu boşluğu gidermeye çalışacak ve özellikle "devletçilik" ilkesi üzerinde yoğunlaşacaktır.

Kadro'nun ideoloğu Şevket Süreyya içinse esas mesele Milli Kurtuluş Hareketleri

ve onun içerisinden çıkan sömüren-sömürülen ulus tezidir.* Bu esas mesele etkisini devrim ideolojisini yani Kemalizmin yorumlanmasında da görmek mümkündür. Sömüren-sömürülen tezadına Milli Kurtuluş Hareketi ile son veren Türkiye Cumhuriyeti tesis etiği bağımsızlığı muhafaza için çaba harcayacaktır ve bu çaba Kemalizmin ilkeleri üzerinde şekillenmektedir. Şevket Süreyya için siyasi, sosyal ve ekonomik bağımsızlığı sağlayacak bu ilkeler: Milliyetçilik, Halkçılık ve Devletçilik'tir.**

Milliyetçilik

Osmanlıdan taşınan milliyetçilik kavramının Cumhuriyet döneminde ilk tanımlanışı, 1931 tarihli Halk Fırkası programında milliyetçiliğin fırkanın ana vasıflarından biri olarak sayılması ile gerçekleşmiştir. Programa göre milliyetçilik, "Fırka, terakki ve inkişaf yolunda ve beynelmilel temas ve münasebetlerde bütün muasır milletlere muvazi ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber Türk içtimai heyetinin hususi seciyelerini ve başlı başına müstakil hüviyetini mahfuz tutmayı esas sayar" şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca aynı programda millet tanımına da yer verilmiştir: "Millet; dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil etiği siyasi ve içtimai bir heyettir." (Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı, 1931, ss.30-31)

Recep Peker Fırka programının izahı üzerine verdiği konferansta yukarıdaki tanımlamaya "…bereber yaşamak yolunda müşterek arzu ve muvafakatta samimi olmayı ve sahip olunan mirasın muhafazasına müşterek fedakarlıkla birlikte devam hususunda arzu ve irade iştirakini…"ilave ederek Parti Programı ile bir nevi paralellik kurmuştur. Sözlerinin devamında ise kendilerine Kürt, Çerkes, Laz ve Pomak gibi fikirler telkin edilmiş olan vatandaşların Türk milletinden sayıldığını, bu yaklaşımın Osmanlı devletinin ümmet siyaseti ile hiçbir alakasının bulunmadığını ve aynı Türk vatandaşlığı tanımının Hıristiyan ve Musevi vatandaşlarımız için de geçerli olduğu belirtmiştir. (Peker, 1931, s.10)

Şevket Süreyya 1931 tarihli programda yer alan tanımlamaları sınırlı olmakla beraber "aydınlık" bulmuştur. Millet tanımında din ya da ırkın gözetilmemesi, yeni rejimin Osmanlıcılık ve/veya Turancılık anlayışlarından ayrı bir anlayışa sahip olduğunu ortaya koymaktadır:

"Türk milliyetçiliği Türk sınırları içinde yaşayan Türklerin kaderine bilfiil bağlı, sınırdışı Türklere kardeşlik sevgisi duyan, milli olmayan cereyanlara karşı olan, insanlık ailesini benimseyen, Türk sınırları içinde Türkçe konuşan, Türk kültürü ile yetişenleri birleştiren bir prensip olarak alınmaktadır. Bu prensip hem Osmanlılığın toplum yapısında, milleti'i değil ümmet'i esas tutan görüşten ayrıdır, hem eski imparatorluğu teşkil eden kavmiyetler karışımının ifadesi olan Osmanlılık anlayışından başkadır. 1908 ihtilâlini takip eden Genç Türkler devrinde ve Aydınlar arasında kuvvet bulan ırkçılık Turancılık anlayışından da keza ayrı bir anlayış sistemidir. (Aydemir, 1969, ss.450-451)

Ancak, cumhuriyet aydını olarak siyasi iktidarı etkilemeye çalışan Şevket Süreyya'nın esas kaygısı "bağımsızlık" tır. Milli Kurtuluş Hareketi sonrasında

* Şevket Süreyya için sömüren-sömürülen tezadı temel olarak iki katmandan meydana gelmektedir. Bunlardan ilki sınıflar arası tezadı tanımlamakta, ikincisi ise uluslararası manada kullanılmaktadır.

** Şevket Süreyya, özellikle Tek Adam (cilt 3) adlı eserinde Kemalizm'in tüm ilkelerini yorumlamıştır, ancak kaleme aldığı eserlerinde çoğunlukla milliyetçilik, halkçılık ve devletçilik ilkeleri üzerinde durmuştur. Bu çalışmada da Şevket Süreyya'nın devrim ideolojisini yorumlayışı bu üç ilke üzerinden ele alınmıştır.

bağımsızlığına kavuşan ulusun, bu bağımsızlığı devam ettirebilmesinin tek yolu siyasi ve ekonomik manada bağımsızlığın sağlanmasıdır. Lausanne Anlaşması ile siyasi bağımsızlığını tescil ettiren Türkiye Cumhuriyeti, kapitülasyonların kaldırılmasıyla da ekonomik bağımsızlığını ilan etmiştir ve bu bağımsızlık izlenecek iktisat politikaları doğrultusunda sürdürülebilecektir. Sermayedar sınıfın var olmadığı dikkate alındığında, devletin ekonomiye hâkim olduğu iktisat politikalarının izlenmesinden başka seçenek de yoktur.

Şevket Süreyya için sosyalizm de, liberalizm de bir sınıf hâkimiyetine dayanan rejimlerdir, dolayısıyla sınıfların var olmadığı bir toplumda uygulanmaları mümkün değildir. Türk milli kurtuluş hareketi ise herhangi bir sınıfın hâkimiyetini reddetmiş ve iktisadi birliği esas amaç edinmiştir yani "milli kurtuluşta millet bünyesi üstünde yükselen ve iktisadi menfaatte millet bütünlüğünü üstün tutan yeni ve sosyal bir milliyetçilik vasfı mevcuttur." (Aydemir, İlkkanun-Sonkanun 1934-1935, s.9) Kısacası Türk devrimi sosyal milliyetçiliğin tek örneğidir.

Türk ulusunu ortaya çıkaran ve onu Türkiye Cumhuriyeti adı altında tüm dünyaya kabul ettiren milli kurtuluş hareketi, "dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu siyasal ve sosyal bir birlik olan millet" (Afetinan, 1969, s.28) sayesinde gerçekleştirilmiştir. Şevket Süreyya için de millet "tarihi bir mahsul" olarak Türk devrimin merkezinde yer almaktadır.

"Artık millet, ne münhasıran ırki, ne münhasıran harsi, ne münhasıran siyasi bir mefhum, ne de aralarında sadece, ırk, hars ve devlet iştiraki olan bir beşer parçasıdır. MİLLET, milli hudutlar mikyasında tessüs etmiş ve bu hudutlar dâhilinde yaşayanların müşterek menfaatlarına uygun bir iktisadi iş-birliğidir ki, bu birliğin müeyyidesi milli istiklal, ideolojik ifadesi de hars-birliğidir." (Aydemir, 1968, s.21)

Ahmet Kuyaş'a göreyse, tarihi materyalizm ile milliyetçiliğin sıra dışı karışımı (anomalous amalgamation) olarak nitelendirilebilecek Şevket Süreyya'nın sosyo-tarih analizleri dönemin I. Türk Tarih Kongresi (2-11 Haziran 1932) söylemleri ile benzerdir. Sınıf yerine ulusu koyan bu analizlerde her zaman milliyetçilik ön plandadır. (Kuyaş, 1995, s.212)

Kadrocular ideolojilerinin milliyetçi yönünü sınıfsız, tezatsız millet anlayışı üzerine inşa ederken, Şevket Süreyya bu milliyetçiliği sosyal nasyonalizm (milliyetçilik) olarak adlandırmıştır:

"İmtiyazsız, sınıfsız bir millet kuruluşu: sosyal milliyetçilik…işte devletçilik bu yeni sosyal milliyetçiliğin bu yeni sosyal ulus kurumunun bir müjdecisi oldu: İktisatta devletçilik, fikirde ve kültürde devletçilik, politikada devletçilik" (Aydemir, İlkkanun-Sonkanun 1934-1935, s. 5)

Ahmet Kuyaş, üretim araçlarının mülkiyetinin topluma ait olduğu ve toplum için iyi olanı onlardan daha iyi bilen gönüllü bir kadro tarafından denetlendiği bu istemin özellikle "sosyal milliyetçilik" olarak adlandırıldığını belirtir. Bu adlandırmada "milliyetçi sosyalizm" teriminden özellikle kaçınıldığını ve yıllar sonra bu adlandırmanın daha da değişerek III. Dünya ülkelerini de içerecek "memleketçi sosyalizm"e dönüşeceğini ekler. (Kuyaş, 1995, ss.338-339)

Şevket Süreyya'nın "Sosyal Milliyetçilik" olarak adlandırdığı milliyetçilik ilkesi,

milli kurtuluş hareketi ve tam bağımsızlık noktasında, devrimin merkezinde yer almaktadır ve devrim milliyetçiliğin hayata geçirilmesi ile varlığını idame ettirebilecektir. Ancak siyasi rejim dahi devrim ilkleri ile ne kastedildiğinin bilincinde değildir. İdeolojiyi tanımlamaya çalışan Kadro ve Şevket Süreyya ise devletçiliğe yaptığı vurgu ile aslında tam bağımsızlığa ve milliyetçiliğe göndermede bulunmaktadır. Kapitalist dünya sisteminden bağımsız olarak hareket edecek Türkiye'nin az gelişmişlikten kurtularak, gelişmiş ülkeler arasında yer almasında görev, sınıflar olmadığından, devlete düşmektedir. Bu "gelişmecilik" noktasında milliyetçilik ve devletçilik kesişmektedir. İlerleme ve gelişmeyi hedefleyen milliyetçiliğin kullanabileceği tek vasıta devletçiliktir. Bu vasıtanın kullanım sebebi ise devrimin bir başka ilkesinden yani halkçılıktan kaynaklanmaktadır.

Milliyetçilikte var olan siyasi ve hukuki eşitlik, halkçılık anlayışında var olan sınıfsız toplum fikriyle bütünleştirilmekte, sınıfsız bir toplumda halkın siyasal hayata ve yönetime katılması ise TBMM'nde temsili ile mümkün olabilmektedir. (Köker, 2007, s.158) Kısacası milliyetçilik ve halkçılık sonuçları ve nedenleri itibariyle birbirlerine bağlı kavramlar olarak ortaya çıkmaktadırlar.

Halkçılık

Kemalizmin ilkelerinden ve gerçekleştirdiği inkılâplardan birçoğu Osmanlı imparatorluğu döneminde gündeme gelmiştir, bunun örneklerinden biri de halkçılıktır. Ancak, halkçılık gündeme geldiği her dönemde; Osmanlıda, milli mücadele yıllarında ve cumhuriyet rejiminde farklı manalarda kullanılmıştır.

Osmanlı döneminin hâkim halkçılık anlayışı Ziya Gökalp'in tesanütçülük/ solidarizm* olarak tanımlandığı, Rus Narodnik akımının etkisindeki, halkı köylüler ve yoksullar olarak gören dayanışmacı bir akımdır. II. Meşrutiyet sonrasında Osmanlı imparatorluğunda görülen bu akım, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyin Zade Ali gibi Rusya'dan Osmanlı'ya gelen Türklerin, Türkçülükle birlikte Narodizm yahut da Narodniçist olarak ifadelendirilen halkçılık görüşünü yaymaları ile etkin hale gelmiştir. (Giritli, 1973, s. 98)

François Georgeon ise Osmanlı devletinin halkçılık anlayışını Narodnik akımın etkisinde değerlendirmemektedir. Osmanlı'daki halkçılık "kapitalist türde bir ekonominin oluşum sürecinden kayıpla çıkan toplumsal tabakaların ideolojisi"dir ve Rusya'daki Narodnik hareketten farklı olarak kapitalist düzeni ortadan kaldırmak değil, Türklerin bu kapitalist düzene katılmasını, "milli iktisat politikaları" uygulamak ve "milli burjuvazi"yi yaratmak suretiyle, sağlamayı hedeflemektedir. Bu durum halkçılık ile milliyetçilik arasındaki ilişkinin anlaşılmasında yegâne açıklayıcı parametredir. (Georgeon, 2006, s.35)

Halkçılığın Osmanlı dönemi düşünce hayatındaki yaygınlığı sadece siyasi değil edebi alanda da görülmektedir. "Milli edebiyat" öncülüğünde Türk Yurdu ve Halka

* Solidarizm: ekonomide devlet müdahaleciliğine öneren, çalışanları ve güçsüzleri gözeten sosyal mevzuatı gündemine alan, toplumsal yaşamda sınıf çatışmasının gereksizliğine inanan, çelişkiden arınmış, uzlaşma esasına dayalı organik dayanışmayı (tesanüdü) benimseyen, laik eğitimi savunan, pasifist, uzlaşmacı bir anlayış. (Zafer Toprak, **Türkiye'de Popülizm 1908-1923**, İstanbul, Doğan Kitap, 2013, s.288)

Doğru dergileri, halkla bütünleşme ve halka doğru gitmeyi savunarak bu akımı etkin kılmışlardır. Dikkat çeken husus tüm bu dergilerde "halk" ve "ulus" kavramlarının birbirlerinin yerine kullanılmasıdır. Bu dönemde aydın halka inmeli, halkla bütünleşmeli ve halkın düzeyine inerek onu eğitmelidir. (Çelik, 1984, ss.95-97)

Milli mücadelenin başlangıcıyla halkçılık, "milliyetçilik" ile birlikte ve hatta bir tür milliyetçilik olarak anılmaya başlanmıştır. Yok olma tehlikesi altındaki ulus, "halk" ile eş anlamdadır. Bu kapsayıcı halkçılık tanımı iki amacın gerçekleştirilmesine yöneliktir: Bunlardan birincisi farklı toplumsal sınıf temsilcilerinin bir araya getirilmesidir. Büyük Millet Meclisi'nde yer alan eşraf, bürokrat, din adamı, köylü vb. sınıflar bu amacın gerçekleştirildiğinin göstergesidir. İkinci amaç ise sınıfsız bir toplum idealiyle Bolşevik Sovyet rejiminden sağlanan desteğin halkçılık vasıtasıyla sürdürülmesidir. (Çelik, 1984, 101)

Kısacası milli mücadele döneminin halkçılık anlayışı emperyalist düzene ve eski düzene karşı milli davayı destekleyen herkesi ifade etmektedir. Feroz Ahmad, bu durumu 1789 Devriminden önce Fransa'daki Üçüncü Sınıfa benzetmekte ve halk terimini eski düzeni destekleyenler dışında tüm sosyo ekonomik gruplar olarak tanımlamaktadır. (Ahmad, 2014, s.235) Amaç ise eski düzeni yıkarak yeni bir düzen kurmaktır. Bu görev halkın tüm unsurların dayanışması ile gerçekleştirilecek ve böylece sınıf tezadı da önlenecektir.

Nur Betül Çelik, Milli Mücadele döneminin halkçılık anlayışını, Meclis içerisinde var olan gruplar arası mücadeleye de dayandırmaktadır (Çelik, 1984, ss.102-109). Meclisin açılması ve ilk günlerin heyecanlı havası geçtikten sonra milletvekilleri arasında fikri ayrılıklar baş göstermiş ve mecliste gruplar ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri milli mücadele ile saltanat ve hilafetin kurtuluşunu hedefleyen İttihatçı Gruptur. Mustafa Kemal ve İttihatçı Grup arasındaki mücadele halkçılık anlayışının bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Mustafa Kemal'in hazırladığı "13 Eylül 1920 tarihli "Halkçılık Programı'nda (ki daha sonra Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun lahikasını teşkil edecektir) Meclisin yasama, yürütme ve yargı güçlerini kendisinde toplaması ve devleti bağımsız olarak yönetmesi hükmü yer almış, ancak halk egemenliğine dayanan bu anlayış saltanat ve hilafet yanlılarının tepkisini çekmiştir. İttihatçı Grup programa "saltanat ve hilafetin ve vatanın istiklaline kadar çalışılması" ifadesinin konulmasında ısrarcı olmuş, bu talepleri kabul görmeyince de yara almıştır. Kısacası, farklı amaçlarla bir araya gelmiş meclis üyeleri zamanla milli mücadelenin hedefleri konusunda ayrışmaya başlamış, devletin bağımsız bir anlayışla yönetilmesinden yana olan grup bu anlayışı halk egemenliği etrafında tanımlayarak destek sağlamış ve muhalif grupları güçsüzleştirmiştir.

1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılmasıyla ise halkçılık, "hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir" anlamına ulaşmıştır. Bu dönemde cumhuriyet kelimesi itina ile kullanılmamaya çalışılmış, "halkçılık", "halk egemenliği" ve "halk iradesi" döneme hâkim anlayışları yansıtmıştır. Atatürk de "halk idaresi" ve "halkçılık" deyimlerini "cumhuriyet" kelimesinin yerine kullanmıştır. Cumhuriyet idaresini kurmayı amaç edinen teklif ve önerisinde de cumhuriyet yerine, halk idaresi, halk hükümeti ve halkçılık terimleri yer almıştır. (Arar, 1963, ss.11-12)

Atatürk, Türk halkçılığının birinci önemli vasfı olarak onun milliyetperver olmasını,

ikinci vasfı olarak ise sınıf anlayışına karşı oluşunu göstermiştir. 20 Nisan 1931 tarihli bildirisinde başlıca çalışma zümrelerini (çiftçi, esnaf, işçi, serbest meslek erbabı, tüccar, memur) sıraladıktan sonra "…Bunların her birinin çalışması diğerinin ve umumi camianın hayat ve saadeti için zaruridir. Fırkamızın bu prensiple istihdaf ettiği gaye sınıf mücadelesi yerine içtimai intizam ve tesanüt temin etmek ve birbirini nakzetmeyecek surette menfaatlerde ahenk tesis eylemektir…" (Arar, 1963, s.25) diyerek aslında Ziya Gökalp'in meslek zümreleri arasındaki işbirliği yaklaşımına göndermede bulunmuştur. Meslek zümrelerinin rakip olmasındansa birbirleri ile işbirliği halinde toplumsal yaşamda var olmaları ve neticede sınıfsız bir topluma ulaşılması hedeflenmektedir.

Atatürk'ün halkçılık anlayışı Türkiye'nin sınıfsal yapısıyla da yakından bağlantılıdır. Türkiye'nin sınıfsız ya da sınıflar olmasına rağmen çıkarları birbiri ile çelişmeyen sınıflardan oluşması, halkçılık anlayışının uygulanmasını mümkün kılmıştır. Bu korporatist anlayış, bütün sınıfları içine alan kapsayıcı tek partiyi ortaya çıkarmıştır. Tek parti ile istikrara ve huzura kavuşacak Türkiye, anti-liberal, anti-sosyalist "üçüncü yol" niteliği taşıyan bir rejim modeliyle Sovyet rejimine karşı ideolojik ve jeopolitik bir tampon oluşturacaktır.

Tek parti CHF, 1931 tarihli programında da halkçılık ilkesine yer vermiştir. Hiçbir ferde, aileye, sınıfa ve cemaate ayrıcalık tanımayan fertleri halktan ve halkçı olarak kabul eden nizamnamede halk, işbölümü itibariyle muhtelif mesai erbabına ayrılmıştır. Başlıca çalışma zumreleri a) Küçük çiftçiler, B) Küçük sanayi erbabı ve esnafı, C) Amele ve işçi, Ç) Serbest meslek erbabı, D) Sanayi erbabı, büyük arazi ve iş sahipleri ve tüccardır. (Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı, 1931, s.28)

Meslek zümrelerinden oluşan ve hiçbir kimseye ya da gruba imtiyaz tanınmayan halkçılık anlayışına rağmen memlekette sınıf şuuru oluşturacak tahriklerden de çekinilmektedir. 1931 tarihli programını izah eden konuşmasında Recep Peker, bu tahriklere değinmiş ve başka memleketlerden gelen bu "serpintilere" karşı "uyanık olunması uyarısında bulunmuştur. Peker konuşmasında sadece bu serpintilere karşı uyarıda bulunmamış, vatandaşlara hürriyetlerinin kullanımıyla ilgili sınırlarlar da çizmiştir (Peker, 1931, s.12): "Fakat vatandaşlar bütün bu hürriyetleri kullanırken devlet otoritesinin mahfuz kalması ve başkaların hürriyetleri hududunun aşılmaması Fırkamız için mühim bir dikkat noktası teşkil eder."

Halkın sınıflardan oluşmadığını belirten halkçılık anlayışında, küçük sınıfların toplumsal konumları korunmaya ve onların sömürülmesi engellenmeye de çalışılmıştır. Herkesin iş ortağı olarak üretim sürecine katılmasının hedeflendiği bu sistemde devletin mülkiyeti yoktur. Ancak bu sistem sosyalist ya da kapitalist bir sistem de değildir. Nur Betül Çelik'in de belirttiği gibi "halkçılık ideolojisinde devlet, yardımsever, güçlü, koruyucu bir anlamda mutlu bir toplum yaratma amacına ulaşmada araç olarak görülmektedir. (Çelik, 1984, ss.90-91)

Küçük sınıfları koruyan ve mutlu bir toplum yaratacak olan devlet, bu görevini yerine getirirken toplumun kimi kesimlerinden de yardım alacaktır. Bunun en iyi göstergesi 1934 tarihli döneme ait eserinde Nusret Kemal'in kaleme aldığı satırlardır. Nusret Kemal'e göre halkçı bir devletin en önemli görevi, halkın en kısa sürede kendi kendini idare edecek kültür ve şuur seviyesine ulaşması için gerekli tedbirleri almak

ve bu seviyeye varmış olanları memleket idaresine ortak etmektir. Memleket idaresine ortak edilen şuurlu ve kültürlü halk, sınıflardan oluşmadığı iddia edilen toplumda farklı bir konumda olacaktır:

"Şüphe yok ki yarım akıllı, veya şuuru aykırı tesirler altında aksayan bir adamla şuuru mükemmel bir hür adama memleket idaresinde aynı hakkı vermek doğru olmaz. Milleti idare hakkı bu ehliyete malik olanlara, ve tam olarak, verilmek lazımdır. Demokrasinin gayesi de bütün halkı bu ehliyete vardırmaktır." (Kemal, 1934, ss.11-12)

Memleketi idare eden seçkinlerin imtiyazlı sınıf anlayışı, milli mücadele döneminin devrimin halk yığınlarına dayanması anlayışından farklıdır. Yeni halkçılık anlayışında toplumun sınıflardan oluşmadığı ve sınıf çıkarları arasında çatışmanın da olmadığı kabul edilince, toplumu çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak için "seçkinlerin öncülüğü" kabul edilmiştir. Tüm toplumun yararına çaba gösterecek seçkinlere direnmenin cehaletten kaynaklanacağı ve bazılarının toplumun yararına olan şeyleri göremeyecekleri değerlendirilmiştir. Bu nedenle seçkinlerin halkın çıkarları için halkın direncini kırmaları gerekmektedir. Bu durum hem halkçılık hem de devrimcilik anlayışlarının değiştiği manasına gelmektedir. Devrim halk yığınlarına dayanarak yapılmayacak, yukarıdan ve zor kullanılarak gerçekleştirilecektir. (Tekeli-Şaylan, 1978, s.81) Kısacası 1930'lu yıllarda milli mücadelenin halkçılık anlayışı değişmiş ve "halka rağmen halk için"e dönüşmüştür. Bu dönüşüm İttihatçılıkta görülen Gustave Le Bon* etkisinin cumhuriyet yönetimine yansımasıdır. (Hanioğlu, 2009, s.253) Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal'in de dönemin modası Gustave Le Bon kitaplarını 1916'da Suriye cephesinde okuduğu ve çevresi ile paylaştığı Şevket Süreyya tarafından aktarılmıştır. (Aydemir, 1967, s.308) Pozitivist anlayışın temelini oluşturacak bu kitaplarda; kâğıt üzerinde kendisi için hizmet edilen halk kimi zaman gerçekleştirilmesi planlanan devrimlerin önünde engel olarak görülmektedir.

Kadrocuların Türk Devrimi'nin ideolojisine ilişkin tezlerinde de halkçılık önemli bir yer işgal etmektedir. Kadrocu tezlerde devletçilik yer almakla birlikte, esas olarak devletçilik, halkçılığın geliştirme aracı olarak görülmektedir. Bu araçla hem ekonomik bağımsızlık sağlanacak, hem de toplumdaki sınıf farklılıkları ve burjuvazinin ortaya çıkması önlenecektir. Şevket Süreyya'nın halkçılık tanımı da dönemin siyasi iktidarının söylemleri paralelindedir. Bireyi değil, toplumu öne çıkaran tanımlama, hak yok vazife var anlayışını yansıtmaktadır: "Biz, cemiyet içinde ferde 'hürriyet' değil; milletler cemiyetinde Millete 'hak' ve ferde de bu 'hür millet' içinde yalnız 'vazife' veriyoruz."(Aydemir, 1968, s.34)

Siyasi iktidarın 1930'lu yıllardaki halkçılık anlayışının önemli kavramlarından biri de "köy"dür. Milletin efendisi olan köylünün eğitilmesi, çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırılması ana hedeflerden biridir. Ancak köylünün çağdaşlaşma paralelinde kapitalistleşmesiyle ilgili herhangi bir yargı üzerinde durulmamıştır. Kadro ve Şevket Sürayya ise köy ve köycülüğü, halkçılık anlayışının bir parçası olarak ele almış ve başta

* Toplum ve kitle psikoloji üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan Fransız sosyolog ve antropolog (1841-1931). Devrimlere karşı olan Le Bon, her türlü toplumu kitle psikolojisini yansıtan bir topluluk olarak görür. Yığın psikolojisiyle hareket eden toplumun Batı uygarlığını çöküşünü hazırlamaktadır. Bu süreci tersine çevirmenin tek yolu seçkinlerin inandıkları dönüşüm programını, kitlelerin onayına sunarak değil onları ikna ederek uygulamaktır. Le Bon'un Osmanlı döneminde gündeme gelişi ittihatçıların ilgisi ve Abdullah Cevdet'in tercümeleri iledir.

topraksız köylünün topraklandırılması olmak üzere üretim ilişkilerindeki tezatların ortadan kaldırılmasıyla, toplumsal tezatların da kaybolacağını ve sınıfsız toplumun muhafaza edilebileceğini vurgulamıştır. Kısacası "köy" ya da "köycülük" konusunda Şevket Süreyya ve Kadrocular, Kemalizmle olan farklarını ortaya koymuşlardır.

Halkçılık kavramıyla birlikte gündeme gelen bir başka kavram da "sınıf"tır. Siyasi iktidarın toplumsal sınıfları reddeden tezinin aksine, Kadrocular Türkiye'nin sınıfsal yapısına değinmişler, Türkiye'deki sınıfların varlığının üretim ilişkilerinden kaynaklandığını vurgulamışlar ve çözüm yolu olarak devletin planlı iktisadi politikalar uygulamasını önermişlerdir. Bu Kadrocu görüşlerin en iyi örnekleri İsmail Hüsrev Tökin'e ait yazılardır. İsmail Hüsrev, özellikle Doğu Anadolu'da derebeylik sisteminin devam ettiğini, Anadolu'nun genelinde köylünün ticarete yönelik değil, kendi ihtiyacını karşılayacak kadar üretim yaptığını ve bu durumu aşmanın tek yolunun devletin planlı iktisadi politikaları olduğunu belirtmiştir (Tökin, 1932, s.30).

Şevket Süreyya ise, Milli Mücadelenin ilk günlerinden itibaren Mustafa Kemal'in "Millet Halk'tır. Devlet Halk Devletidir" düsturunu benimsemiş ve 1930'larda toplumsal sınıfların tam manasıyla belirgin olmadığını ileri sürmüştür. Aslında Şevket Süreyya da diğer Kadrocu yazarlar gibi toplumsal sınıfların varlığının farkındadır, ancak 1930'lar ortamında bunu doğrudan ifade edememektedir. 1960'lara gelindiğinde ise toplumsal sınıfların varlığına vurgu yapacak, Türkiye'de "derebeylik, ağalık, şeyhlik imtiyazı"ndan kaynaklanan sınıfların mevcut olduğunu, 1924 anayasasının liberal yapısı ile toplumda var olan sınıfları daha da belirginleştirdiğini ve CHP'nin halkçılık ilkesi "idealizm, toplumun gerçek yapısı ve gelişme istikametiyle çelişmektedir." (Aydemir, 1969, 454) tespitinde bulunacaktır.

Şevket Süreyya'nın 1960'lı yıllarda vurguladığı imtiyazlı sınıflar 1930'larda belirgin olmamakla birlikte mevcuttur. Siyasi iktidarın gayesi de bu imtiyazlı sınıfları yani milli Türk burjuvazisini yaratarak kapitalist sisteme dâhil olmaktır. Ancak 1930'ların siyasi ve ekonomik ortamı bu burjuvaziyi ortaya çıkarmaya müsaade etmemiştir. Milli burjuvaziyi oluşturacak ortam ise halkçılık ve onu tesis edecek devletçilik ile mümkündür.

Devletçilik

Devletin ekonomiye müdahalesi, milli bir iktisat anlayışı ya da milli burjuvazi oluşturulması sadece cumhuriyet rejimine özgü amaçlar değillerdir. Milliyetçilik ve halkçılıkta olduğu gibi devletin ekonomik düzene hâkimiyeti de meşrutiyet döneminden itibaren Türk siyasi düşüncesinde var olagelmiştir. Milli mücadele yıllarında siyasi bağımsızlığı gerçekleştirmeye konsantre cumhuriyet seçkinleri, Lausanne Konferansı paralelinde toplanan İzmir İktisat Kongresiyle iktisat politikası arayışına girmişler ve devletin ekonomiye müdahalesini elzem görmeyerek liberal iktisat anlayışını benimsemişlerdir.

Dönemin dış politikasıyla da alakalı olduğu değerlendirilen bu liberal iktisat anlayışı, 1929'da yine dış konjonktürün etkisiyle değişmeye başlamış ve Serbest Fırka'nın, Halk Fırkası'nın iktisat anlayışını eleştirmesiyle tam manasıyla tartışılır hale gelmiştir. Almanya, İtalya ya da Rusya'da güdümlü, planlı ekonomilerin ve totaliter rejimlerin

revaçta olduğu bu dönemde siyasi ve ekonomik benzeri uygulamalarla Türkiye'de de karşılaşılmış ve devletçilik iktisadi politika olarak belirlenmiştir.

Esasen, izlenilen iktisat siyaseti ne Fırka ne de Mustafa Kemal tarafından adlandırılmış değildir. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın devletçi olduğu, Fethi Bey'in İzmir'de Serbest Fırka reisi olarak gerçekleştirdiği nutkunda hükümetin iktisat politikalarını eleştirmesi ve serbest iktisat politikasını savunmasının ardından, Başbakan İsmet Paşa'nın Ankara'dan Sivas'a ulaşan demiryolunun açılış konuşmasında Fethi Bey'e cevaben Halk Fırkasının prensipleri arasında "mutedil devletçilik"i de sayması ile öğrenilmiştir:

"Liberalizm nazariyatı bütün bu memleketin güç anlayacağı bir şeydir. Biz iktisadiyatta hakikaten mutedil devletçiyiz. Bizi bu istikamete sevk eden bu memleketin ihtiyacı ve bu milletin fikri temayülüdür. Memleketin ihtiyaçları için herkes ve her yer hazineden çare arar. Elektriği yapılmayan şehir, limanı fena olan yer, iş bulamayan adam hükümeti muhatap tutar. Mutedil devletçi olarak halkın temayulatına ve metalibine yetişemiyoruz diye kusurluyuz. Devletçilikten büsbütün vazgeçip her nimeti sermayedarın faaliyetinden beklemeğe sevketmek bu memleketin anlıyacağı bir şey midir?"(Melzig, 1944, 163)

İnönü'nün 1930 yılındaki açıklamalarını ardından "devletçilik" 1931 yılında CHF programına girmiş ve "Ferdi mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete eriştirmek için milletin umumi ve yüksek menfaatlerinin icap ettiği işlerde –bilhassa iktisadi sahada- Devleti fiilen alakadar etmektir" şeklinde tanımlanmıştır. (Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı, 1931, s.31)

Hem İsmet İnönü'nün açıklamalarında hem de parti programında yer bulan devletçilik, cumhuriyetin diğer ilkelerinde olduğu gibi anlamlandırma güçlükleri ile karşı karşıya kalmıştır. Devletçilik konusundaki anlaşmazlık nedeniyle ekonomi politikalarının doğru yürütülmediğini belirten Yakup Kadri bu anlaşmazlık durumunu bir seminer konuşmasında şöyle açıklamıştır:

"Mesela mecliste devletçilik diye bir husus geçiyordu. Siz şimdi belki de inanmayacaksınız bana ama, meclisin yüzde doksanı devletçiliği devlet taraftarı olarak anlıyordu. Yani devletçiliğin bir ekonomik sistem olduğu kanaatinde olan kimse yoktu. Hatta bana derlerdi ki, 'Canım bu ne demektir, biz hepimiz bir partiyiz, hepimiz devlet taraftarıyız. Bütün işleri devlet mi eline alacak? Olmaz böyle şey." (Karaosmanoğlu, 1973, s.50)

Devletçilik, daha doğrusu devlet müdahalesinin sınırları üzerinde yoğunlaşan bu tartışmalar, devletçiliğin tam olarak uygulanmaya başladığı 1933 yılına kadar sürmüştür. Aslında ekonomik sisteme ilişkin tartışmalar 1929 dünya ekonomik buhranı sonrasında başlamıştır. 1929 bunalımı sonrasında liberalizme duyulan güven sarsılmış ve devletin ekonomiye müdahalesi konusunda bir fikir birliği oluşmuştur. Ancak, bu müdahalenin sınırları, hem uygulayıcı konumundaki siyasi iktidar hem de dönemin entelektüelleri açısından tartışma konusu olmuştur. Nevin Coşar, bu tartışmaları, siyasi iktidarı temel alarak iki gruba ayırmıştır (Coşar, 1995,16): İlk grup Başbakan İsmet İnönü ve CHF

Genel Sekreteri Recep Peker'den oluşan geniş kapsamlı devlet müdahalesini ve kamu yararını gözeten işlerin devlet tarafından görülmesini ileri süren gruptur. İkincisi ise, Mustafa Kemal, Celal Bayar ve İş Bankası Grubu'ndan oluşmaktadır. Bu grup, daha dar kapsamlı bir devletçilik ve ferdin yapamadığını devlet yapar anlayışından hareket eden iktisat politikalarını savunmaktadır.

Siyasi iktidarın devletçilik konusundaki ilk açıklamaları dönemin Başbakanından gelmiştir. Kadro dergisinin 10. sayısı dolayısıyla kaleme aldığı makalesinde Başbakan, uygulamaya konulan devletçiliği, Türkiye'ye özgü koşulların bir gerekliliği olarak değerlendirmiştir:

"İktisatta Devletçilik siyaseti bana her şeyden evvel bir müdafaa vasıtası olarak lüzumunu gösterdi. Asırların ihmalini telafi edecek, haksız tahripleri imar edecek yeni zamanın çetin şartlarına mukavemet edecek sağlam bir devlet bünyesi kurabilmek için herşeyden evvel, devleti iktisatta yıpratacak amillerden kurtarmak lazım geliyordu. Demek ki iktisatta devletçiliği, biz inkişaf yolu takip edebilmek için bir müdafaa vasıtası ve bu sebeple bir azimet noktası, bir temel addetmeğe mecbur bulunuyorduk."(İnönü, 1933, s.4)

İnönü, devletçilik yorumunda tartışma konularının odak noktasını oluşturan özel kesimin konumuna da yer vermiş, devletçiliğin sanayileşmenin yanı sıra özel kesimin varlığını koruması için de gerekli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca "ferdin yapmadığını devlet yapar yorumunun yetersizliğine de dikkat çekmiştir. İnönü'ye göre hangi işleri devletin yapacağı hangi işleri ferdin yapacağı belirlenirken üzerinde durulacak husus kamu yararıdır:

"Devlet ancak ferdin yapamayacağı şeyleri yapmaya çalışmalıdır nazariyesi basiretle mütalaa olunmalıdır. Bir defa efradın yapabileceği bir şeyi Devletin bahusus bizim devletimizin yapmaması şayanı arzudan da fazla bir şey, lazım bir şeydir… Maahaza, benim kanatimce, bir işin efrada veya devlete ait olması o işin talep ettiği vesaitle ölçülemez. Meselenin bütün memlekete alakası veya hususi menfaatlere terk edilebilmesi ihtimalidir ki, bu hususta karar vermeğe esas olacaktır."(İnönü, 1933, s.6)

CHF'nın yayın organı Ülkü dergisinde yer alan devletçilik anlayışında da "pragmatik bir yaklaşım" benimsenmiş ve "ekonomik kalkınma" üzerinde durulmuştur. Ayrıca Ülkü'de yer alan yazılarda, Kadro'ya göre özel sektöre daha fazla yer ayrılmış ve devletin kuracağı temel sanayi kolları aracılığıyla özel sektörün daha geniş iş olanaklarına sahip olacağı vurgulanmıştır.(Uyar, 1997, s.187)

Nevin Coşar'ın sınıflandırmasında yer alan siyasi iktidarın birinci ve ikinci sınıfı, devletçi iktisadi anlayışın benimsenmesinde, Türkiye'ye özgü koşulların etkisi ve devletin iktisadi sistemdeki vazifeleri konusunda hemfikirdir. Medeni Bilgiler'de sıralanan devletin sorumluluğundaki işler; (1) yollar, demiryolları vs. gibi nafia işleri, (2) maarif işleri, (3) sıhhiye işleri, (4) içtimai muavenet işleri, (5) ziraat, ticaret, zanaata ait iktisadi işler (Afetinan, 1969, ss.44-45), de kamu yararı gözetilerek bu kapsama alınmıştır.

Kamu yararı ölçütüyle devletin ekonomik hayattaki rolü belirlenmeye çalışılsa da, Mustafa Kemal için öncelik ferdin de ekonomik yaşantıda var olabilmesidir. Mustafa Kemal, ferdin ekonomik faaliyetlerine sınırlamalar getirilmemesi gerektiğini özellikle vurgulamış ve hatta bu durumu demokrasinin bir gereği olarak görmüştür:

"Devletin bu hususta faaliyet hududunu çizmek ve bu hususda dayanacağı kaideleri tespit etmek, diğer taraftan vatandaşın ferdi teşebbüs ve faaliyet hürriyetlerini tehdit etmemiş olmak, devleti idareye salahiyattar kılanların düşünüp tayin etmesi lazım gelen meselelerdir. Prensip olarak, devlet ferdin yerine geçmemelidir. Fakat ferdin gelişmesi, umumi şartları gözönünde bulundurulmalıdır. Bir de ferdin şahsi faaliyeti, ekonomik ilerlemenin esas kaynağı olarak kalmalıdır. Fertlerin gelişmesine mani olmamak, onların her görüş noktasından olduğu gibi, bilhasssa ekonomik sahadaki hürriyet ve teşebbüsleri önünde, devlet kendi faaliyetleriyle bir engel vücuda getirmemek, demokrasi prensibinin en mühim esasıdır..." (Afetinan, 1969, s.47)

Aslında, siyasi iktidarın her iki kanadının devletçilik tanımı birbiriyle örtüşmektedir. Öncelikle devletçiliğin benimsenmesi ile ferdiyetçilik reddedilmiş değildir, ancak devletçiliğin benimsenmesi ile ferdiyetçiliğe bazı sınırlamalar getirilmiştir. Bu sınırlamalar ise iki ana unsurdan oluşmaktadır. Birincisi devlet ferdin gücünün yetmediği işlerde devreye girecektir, ikincisi ise milli çıkarların söz konusu olduğu durumlarda fertlerin değil devletin işletmeciliği söz konusu olacaktır.

Siyasi iktidarın her iki grubunda temelde aynı gibi görülen devletçilik, esas olarak kullanım amacının farklılığından kaynaklanan yorumlarla ekonomik hayatta daha kapsayıcı ya da daha sınırlı olarak ele alınmıştır. CHF yönetimi devletçiliği daha kapsayıcı şekilde yorumlarken devletin kalkınması amacından hareket etmiş, Mustafa Kemal ve çevresi ise devletçiliği, gelir bölüşümünün daha adil gerçekleştirilmesi için bir araç ve milli burjuvazinin yaratılması amacında bir basamak olarak görmüştür. Medeni Bilgiler'de yer alan: "...devletçilik, bilhassa içtimai, ahlaki ve millidir. Milli servetin tevziinde daha mükemmel bir adalet ve emek sarfedenlerin daha yüksek refahı, milli birliğin muhafazası için şarttır." (Afetinan, 1969, s.48) satırları devletçiliğin milli burjuvazinin oluşumundaki konumuna işaret etmektedir. İşte bu nedenle Mustafa Kemal devletçiliği ferde önem vermekte ve ferdin ekonomik hayatta var olmasından yana bir iktisadi anlayışı benimsemektedir.

Siyasi iktidarı oluşturan iki grubun, kapitalist gelişmeyi yadsımadıklarından devletçiliğe bakışlarını çok da farklı görmeyen İlhan Tekeli ve Selim İlkin, siyasi iktidar temelli bu iki farklı devletçilik anlayışına bir ilavede bulunmuş ve iktidar dışında ancak iktidarı etkilemek isteyen Kadro'yu üçüncü bir devletçilik yorumu olarak ele almışlardır. (Tekeli, İlkin, 2009, s.80)

Devletçi iktisat politikalarına açıklık getirmeye çalışan ve hatta esas olarak devletçilik üzerine yoğunlaşan Kadro'nun ideologu Şevket Süreyya ise Moskova'dan İstanbul'a döndüğü 1923 yılından beri komünist değil, devletçidir:

"Araştırmaların ve düşüncelerin beni, cezaevi duvarları (Afyon 1925) arasında daha iyi değerlendirebildiğim çeşitli şartların ve gerçeklerin aydınlığı altında, komünist bir nizamdan ve bu nizamı getirecek ve elbette ki bizim imkânlarımızla başarılamayacak komünist usullerden, devletçi bir iktisat görüşüne götürmüştü, bu ihtilâl bağlılığından ayırmıştı. Ama, bu, o kadar kolay olmadı. Nice tereddütler, nice iç buruklukları yaşadım. Evet, Türkiye'de başka bir devlet kurulmalıydı. Belki gene halka rağmen, ama halk için bir devlet. Belki güdümlü bir demokrasi. Artık devlet, imam ve millet cemaat olmalıydı. Bu imamın da cemaate vereceği her halde bir şeyler vardı." (Aydemir, 2008, s.401)

1929 dünya ekonomik buhranıyla liberal iktisat anlayışının terk edildiği, Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimi sonrası devletin siyasi ve ekonomik hayatta daha da görünür olduğu ortamda Şevket Süreyya hem devletçidir, hem de devletçiliğin anlamını tam manasıyla açıklama ve siyasi iktidarı yönlendirme iddiasındadır.

Şevket Süreyya'ya göre 1930'larda Türkiye, sınıfsız bir toplum yapısının oluşturulması ve muhafazası aşamasındadır. Türkiye'de kapitalizm kurulmadığından ve feodal ilişkiler çok belirleyici olamadığından devlet belirli bir sınıfın kontrolünde değildir. Bu durum devletin dönüştürülmesi için iyi bir fırsat yaratmaktadır. Bu sınıfsız toplum yapısının ve tam bağımsızlığın devamı için devletin belirli bir sınıfın temsil organı haline dönüştürülmesini engellemeye, ekonomik ve siyasi gücün devlet elinde toplanacağı, özel sektörün devlet tarafından kontrol altında tutulacağı bir dönüşümü gerçekleştirmeye, yani devletçi iktisat anlayışına ihtiyaç vardır.

Devletin ekonomik yaşantıdaki bu hâkimiyeti sınıfların oluşumunu da engelleyecektir. Ancak Fırka programında yer alan kalkınmayı sağlamak adına bazı ekonomik faaliyetlerin devlet tarafından yürütülmesi tanımı Şevket Süreyya için yeterli değildir ve devletçilik sadece ekonomik faaliyetlerle sınırlı olarak yorumlanmamalıdır: "İktisatta devletçilik, fikirde ve kültürde devletçilik, politikada devletçilik..."(Aydemir, İlkkanun 1934- Sonkanun 1935, s.6) ifadesiyle kapsamlı bir devletçilik arzusu ortaya konulmuştur.

Kadro dergisindeki yazılarında devletçiliği siyasi iktidardan daha geniş manada ele alan Şevket Süreyya, Mustafa Kemal ve Fırka'nın tanımlamalarını da yetersiz bulmuştur. Ancak, dönemin muhalif görüşlere tahammülünün olmadığı ortamda bu görüşlerini net olarak ifade edememiştir. 1966'da kaleme aldığı Tek Adam'da ise devletçilik üzerinde daha net ifadelerle durmuştur. Şevket Süreyya, devletçilik ilkesini tanımlarken öncelikle ilkenin 1931 tarihli parti programında yer alan tanımını yinelemiştir: "Devletin ekonomi işleri ile alakası, fiili surette yapıcılık olduğu kadar, hususi teşebbüslere yön vermek ve yapılmakta olan işleri tanzim ve murakabe etmektir." Ardından da Parti programı ile CHP Umumi kâtibi Recep Peker'in liberalizme karşı çıkan, "hürriyetlerin sınırını, devlet varlığı sınırı içerisine alan", Türkiye'deki ekonomik teşebbüslerin ulusal bütünlüğe uygun olması gerektiğini belirten söylevlerini karşılaştırmıştır. Şevket Süreyya'ya göre iktidar partisinin liderlerinden birisinin, liberal olarak tanımladığı 1924 anayasasının içeriği ile çelişen bu yorumları anlamsızdır. Sonuçta devletçiliğin Atatürk döneminde kesin olarak tanımlanamadığı sonucuna ulaşmıştır. (Aydemir, 1969, ss. 454-457)

Ekonomik politikalarla sınırlı olmayan ve devletin toplumsal, siyasal, kültürel hayatın tümüne hâkim olduğu Şevket Süreyya'nın devletçilik anlayışı devrimin sürekliliği anlayışı ile de bağlantılıdır. Bitmeyen, nesilden nesile aktarılacak sürekli bir devrimde esas görev kuşkusuz devlete düşmektedir. Dolayısıyla devletçilik ve inkılâpçılık ilkeleri birbirinin tamamlayıcısı olarak var olacaklardır.

Sınıfsız bir toplum hayaline ulaşmayı devletçilikten faydalanarak gerçekleştirmeyi amaçlayan Şevket Süreyya, dönemin tüm devletçilik yorumlarında yer alan fert ve ferdi hürriyetlere de değinmiştir. Ekonomik sistemde fertlerin varlığını yadsımamasına rağmen, Türkiye'de yaşayan fertler için "evvela memleketin, sonra kendilerinin" (Aydemir, Mart 1932, s.35) gelmesi gerektiği anlayışını benimsemiştir. Bu anlayış halkçılıkta var olan

"hak yok vazife var" mottosuyla da uyuşmaktadır.

1930'lu yıllarda devletçi ekonomi anlayışının benimsenmesi ile birlikte ortaya çıkan ve devletçiliği sistematik hale getiren kavram, "plan" ya da "ekonomik büyüme ve kalkınmanın planlanması"dır. 1933-1937 yılları arasını kapsayan I. Sanayi Planı ile devletçilik politikaları kapsamında hammaddesi ülkede bulunan sanayi işletmelerinin kurulması amaçlanmıştır. Dokuma sanayi, kâğıt sanayi, maden sanayi, porselen sanayi ve kimya sanayi planda öngörülen alanlardır. Plan 43.953.000 liralık yatırım listesini kapsamaktadır ve bunun 39.987.000 liralık kısmı Sümerbank tarafından gerçekleştirilecektir. (Timur, 2013, s.152) 5 yıllık planda Sümerbank, devlet işletmelerini kurmakla görevlendirilmiştir. Plan özel kesimin işletme kuramayacağı anlamında değildir, nitekim krediye çevrilebilir sermayesinin yarısından az olmamak üzere özel kesime devlet tarafından sanayi kredisi açılması imkânı da sağlanmıştır.

1932 yılında yayınlanmaya başlayan Kadro da, 1933 yılında uygulamaya konulan I. Sanayi Planı'nı öncesinde devletin planlı bir ekonomi politikası benimsemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu plan tek bir merci yani devlet tarafından tanzim edilmelidir. Ancak tüm faaliyetlerin bir plan içerisine alınması gerekli değildir, plan kapsamında yer alacak hususlar sadece ekonomik hamleleri yapmak için elde tutulması gerekli olanlardır. Şevket Süreyya "Milli iktisat sistemi içinde tanziminden bir faide memul olmayan, küçük sanayin, perakende zirai teşebbüslerin, dağınık esnafın ve el sanayicisinin hatta mevcudiyeti milli iktisadiyatın gidişile taaruz etmiyen, diğer daha geniş ticaret ve sanayi teşebbüslerinin milli iktisat planı içine alınmasını"(Aydemir, Mayıs 1932, s.8) doğru bulmamıştır.

Öte yandan Şevket Süreyya "plan" konusundaki tezlerinde "işbölümü" kavramının üzerinde özellikle durmuştur. Devletçi bir iktisatla birlikte iktisadi reyonlaşma ortaya çıkacak, muhtelif iş sahaları için ayrı ayrı mahalli iktisat planları ortaya konulacaktır. (Aydemir, Mart 1933, ss.5-12) Plan ülke içinde iş bölümünü getirecek, her bir bölge belli bir üretim kolunda uzmanlaşacaktır.

Planlı ekonominin Türkiye için bir zorunluluk olduğunu düşünen Şevket Süreyya plandan beklentilerini ve devletin ekonomiye müdahalesinin sınırlarını da sıralamıştır:

"Türkiye'de iktisadi plan Türkiye'nin başka mühim sahalarındaki başlıca iktisadi faaliyetlerini, muayyen bir hesap dâhilinde tanzim etmek veya bu faaliyetlerden mevcut olmayanlarını yeniden yaratmaktadır. Yani milli rejimin iktisadi mahiyetini tayin eden hâkim iktisat faaliyetlerini bir plan dâhiline almaktadır. Yoksa Türkiye'nin bütün istihsal ve istihlak işlerini bir merkeze raptedip memleketi, mesela bir büyük kışla haline getirmek için hiç kimsenin aklından geçmez. Milli plan haricinde kalması zaten zaruri olan geniş istihlak işleri ile, küçük sermaye hareketlerini, yahut milli plan dâhiline alınması bir milli zarureti olmayan iktisadi faaliyetlerin boş yere devletin üzerine yükletmek bizzat devleti hareketsizleştirmekten başka bir şey vermez." (Aydemir, Mayıs 1934, s.13)

Kadro dergisinde planlama ile ilgili görüşleri, planın yürürlüğe girmesi öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönemde incelemekte fayda vardır. İlk dönemde Kadrocular planın zorunluluğuna ve getireceği yararlara değinirlerken, ikinci dönemde planlama fikrinin daha da genişlemesi ve yerleşmesi için çaba sarf etmişlerdir.(Ertan, 1994, s.102)

Kadro'nun ve dolayısıyla Şevket Süreyya'nın devletçilik görüşleri dönemin siyasi düşünce ortamında birçok polemiği de beraberinde getirmiştir. Ahmet Ağaoğlu 1924

anayasasını liberal bir ana yasa olarak değerlendirip ferdi temel alan liberal bir iktisadi anlayışı benimserken, Ahmet Hamdi Başar, Şevket Süreyya ile birlikte devletçiliğin en hararetli savunucularından biri olmuştur.

Başar'a göre hem komünizm hem de liberalizm anlayışları Türkiye Cumhuriyeti için uygun iktisadi politikaları barındırmamaktadır ve izlenecek iktisadi politika, diğer milletlere de örnek olmak üzere, "kendi içimizden ve kendi ihtiyaçlarımızdan çıkaracağımız neticelerle" şekillenecektir. Başar'ın iktisadi devletçilik olarak adlandırdığı bu anlayış, ne liberalizmde olduğu gibi devletin kalkınmasını fertte görmekte ne de komünizmde olduğu gibi serbest mesaiye karşı gelmektedir. Başar'a göre hürriyetçilerin ve demokratların izlediği "iyi bir cemiyet kurmak için iyi insanın vücuda gelmesini bekleme" yolu için Türkiye Cumhuriyeti'nin "takati ve zamanı yoktur". Bu nedenle öncelikle iyi bir cemiyet kurulacak ve ardından insanlar yükselecek ve refaha erecektir. İnkılâbı "bugünün gafil zihniyetinden kurtararak yükseltmek" emeline ulaşılırken demokrasi bir araç olarak kullanılmayacak ve bir gaye olarak kalacaktır. (Başar, 1931, ss.41-48)

Başar'ın demokrasiyi araç olarak görmeyen tüm dünya milletleri için örnek bir devrim yaratılması, devrimin yürütülmesinin lider bir kadroya bırakılması ve izlenecek ekonomi politikalarında kapitalist ya da sosyalist bir anlayış yerine millete özgü bir anlayışın benimsenmesi tezleri Şevket Süreyya ile benzerdir. Ancak Başar'ın refaha erecek toplumda burjuvazi ve işçi sınıfı gibi kapitalist toplumda yer alan sınıfların yaratılması sonrasında "devletçilik"ten vazgeçilmesi anlayışı Şevket Süreyya'nın toplumsal sınıfların oluşumunun engellemek için sürekli olarak "devletçilik"in izlenmesi anlayışından farklıdır. Ayrıca Başar, Şevket Süreyya'dan farklı olarak ferdin ekonomik yaşantıdaki konumunu göz ardı etmemiştir. Başar'ın modelinde ferdi sermaye reddedilmemekte, ancak ortaya çıkacak kapitalin himaye ya da fedakârlık istemeden oluşturulması istenmektedir. Kendi kendine doğan ve yaşayan kapitalin boş bıraktığı alanlar ise devletçe doldurulacaktır. (Başar, Nisan 1933, s.10) Netice itibariyle, kendisine en yakın devletçilik yorumu olarak nitelendirilebilecek Ahmet Hamdi Başar'ın görüşleri bile Şevket Süreyya'dan hayli uzaktır.

Şevket Süreyya'nın devletçilik anlayışı, sosyalizm ya da kapitalizmin alternatifi olan yeni bir iktisadi sistemdir. Bu sistem, milliyetçi olması nedeniyle sosyalizmden, merkezi planlamayı savunması nedeniyle de kapitalizmden ayrılmaktadır. (Alpkaya, 2009, s.495) Aslında dönemin Türkiyesinde kendine özgü (sui generous) ya da daha doğru bir ifadeyle Türk devrimine özgü olmayan hiçbir şeyi savunmanın da imkânı yoktur ve bunun en somut hali devrimin ideolojisi Kemalizm'dir.

Sonuç:

Osmanlıdan Cumhuriyete değin Türk aydının esas meselesi devlettir. Devletin yetiştirdiği, devletin memuru Türk aydını ilk aşamada "Devlet nasıl kurtulur?" sorusuna yanıt aramış ve Osmanlıcılıktan, İslamcılığa ve hatta Türkçülüğe kadar pek çok reçete ileri sürmüştür. Cumhuriyet rejiminin kurulmasıyla ise Türk aydını odağında yine devletin olduğu "Devlet nasıl modernleşir ve devlet nasıl kalkınır?" soruları ile karşılaşmıştır.

Bu soruyu yanıtlamaya çalışarak siyasi iktidarı yönlendirmeyi amaçlayan

aydınlardan biri de Şevket Süreyya Aydemir'dir. Şevket Süreyya, özellikle toplumsal/siyasi bunalımların yaşandığı 1930'lar ve 1960'larda bunalımdan çıkış yolu olarak devletin bir ideolojiye sahip olması gerektiğini savunmuş ve gerek Kadro gerekse Yön çerçevesinde tasarladığı ideoloji ile siyasi iktidarı yönlendirmeye çalışmıştır. İleri sürülen tez, bulunduğu ortam, siyasi iktidarın müsamahası ve dönemin özellikleriyle birlikte farklılık göstermiş ve Şevket Süreyya, Turancılık'tan Marksizm'e, Kemalizm'den Sosyalizm'e kadar çeşitli yönelimler içerisinde olmuştur. Ancak tüm bu yönelimlerde devleti merkeze alan, toplumun ve siyasi iktidarın yönlendirilmesinde aydına görev yükleyen, sosyalizm ya da kapitalizmden farklı, Türkiye koşullarını dikkate alan, özgün bir ideoloji arayışı içerisinde olmuştur.

Şevket Süreyya, 1923 yılı sonunda İstanbul'a gelişi ile "otomatlık"tan kurtulmuş, Marksizmin Türkiye'nin kendine özgü koşulları için yetersiz olduğunu görmüş ve emperyalizm ya da kapitalizmi savunmayan "yeni" bir sistem arayışı içerisine girmiştir. Bu dönemde Aydınlık çevresinde yer alan Şevket Süreyya, yeni kurulmuş devlet için çıkar yolu Marksizm'de görmektedir. Ancak Türkiye'de sınıfsal farklılıkların belirgin olmaması, Marksizmin uygulanmasını mümkün kılmamaktadır. Bu durumda tam bağımsızlığı muhafaza ederek kalkınmayı sağlayacak yol Marksizm ya da Kapitalizmden farklı üçüncü bir seçenektir.

Bu üçüncü yol, 1931 yılında Türk Ocağı'nda verilen konferansta sistematize edilerek siyasi iktidarla paylaşılmıştır. Şevket Süreyya'nın idealize etmeye çalıştığı yolda ilk koşul bağımsızlıktır. Milli mücadelenin gerçekleştirilmesinin hemen ardından siyasi bağımsızlığın koşulu olarak görülen ekonomik bağımsızlığın da sağlanması gerekmektedir.

Şevket Süreyya, tarihsel ve diyalektik materyalizmi benimsemesine rağmen tezini sömüren-sömürülen uluslar çelişkisi üzerine kurmuştur. Bu durum ülkede belirgin bir sınıf çelişkisinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Sınıf mücadelesinin reddi beraberinde Marksizmin reddini de getirmiş ve temel çelişki sınıflar arası değil, sömüren-sömürülen uluslar arasındaki tezatlar olarak görülmüştür. Bu tezadın ortadan kaldırılmasında ise öncelik milli kurtuluş hareketlerine verilmiştir. Az gelişmiş ülkeleri sömürge konumundan kurtaracak bu hareketlerin ilki, Türk milli kurtuluş hareketidir ve bu yanı ile sömürge uluslar için örnektir.

Türkiye örneğinde, milli kurtuluş hareketi gerçekleştirilmesine ve siyasi rejim değiştirilerek yeni bir devlet kurulmasına rağmen, devrim/inkılâp sonuçlanmamıştır. Tam bağımsızlığına kavuşan Türkiye için yapılması gereken Türk devriminin/inkılâbının ideolojisinin oluşturulmasıdır. İnkılâbın ideolojisini oluşturma görevi ise avangart kadroya düşmektedir. Aydınlar 1930'larda bu görevi yerine getirirken siyasi iktidarın güdümünde hareket edecekler, tek parti yönetimini olumlayacaklar ve yeni rejimin devletçilik gibi tam olarak anlaşılmayan ilkelerinin benimsenmesinde hiç de yabana atılmayacak bir rol üstleneceklerdir.

Şevket Süreyya'nın ideoloğu olduğu 1932-1934 yılları arasında yayınlanan Kadro da bu aydın grubu içerisindedir. Kadro, 1930'larda siyasi iktidarın otoriter anlayışı dikkate alındığında CHP'den bağımsız ya da ona muhalif değildir ve hatta siyasi iktidarın desteği

ile var olmaktadır. Kadrocular toplumu yönlendirirken, demokrasiyle herhangi bir ilişki kurmamış, ferdin öne çıkarıldığı yaklaşımları benimsememiş ve devletin ekonomiden siyasete kadar tüm alanlarda hâkim konumda olmasını savunmuşlardır.

Siyasi iktidarın devrimin ideolojileştirilmesi ya da devrim ilkelerinin açıklanması sürecinde yararlandığı Kadro, özellikle devletçilik ilkesinin anlamlandırılmasında önemli bir görev üstlenmiştir. Hem 1920'li yılların liberal politikalarına karşı geliştirilmiş bir tepki, hem de 1930'lu yılların ulusal ve uluslararası koşullarının ortaya çıkardığı zorunlu bir sonuç olarak devletçilik, Kadro vasıtasıyla açıklanmış ve hayat bulmuştur. Kadrocuların devletçilik ile olan bağları siyasi iktidarın da ilerisindedir. Kadrocular ekonomik sisteme ferdi dâhil etmedikleri gibi, devletçiliği ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel olarak tüm alanlarda uygulanması gereken bir anlayış olarak yorumlamışlardır.

Şevket Süreyya, devletçilik ile devletin ekonomik hayata egemen olacağını, bu durumun belirli bir toplumsal sınıfın öne çıkmasını engelleyeceğini ve toplumsal mücadelelere neden olacak sınıflar arası farklılıkların var olmayacağını ileri sürmektedir. Sınıflar ve sınıflar arası tezatların mevcut olmayacağı bu sistemde, sömüren-sömürülen sınıf çelişkisi de ortadan kalkacaktır. Uluslar arasındaki farklı gelişmişlik seviyelerinin bu şekilde engelleneceği sistemde karşılıklı bağımlılıklar sonlanacak ve uluslar sömürü düzeninden kurtulacaklardır. Sonuç olarak, izlenecek devletçilik siyaseti, devrimin diğer iki ilkesi halkçılık ve milliyetçilik ile yakından bağlantılıdır ve bu birleşimin diğer bazı ilkelerle (cumhuriyetçilik, laiklik ve inkılapçılık) ulaştığı nokta Kemalizmdir.

Milli kurtuluş hareketinin başarıya ulaşmasıyla birlikte devrimin ideolojileştirilmesi gündeme gelmiştir. Esasen inkılâbın ideolojisi Kemalizm adı altında mevcuttur. Ancak bu ideoloji tam manasıyla sistemleştirilememiştir. Bu noktada Şevket Süreyya, siyasi iktidara yardım edecek ve belki de kendisine bir hayat alanı sağlama içgüdüsüyle, siyasi iktidarı çoğunlukla olumlayacaktır. Ancak Şevket Süreyya'nın inkılâp ideolojisi, ne diyalektik materyalizm anlayışını benimsediği Marksizm ile ne de siyasi iktidarın ideolojisi Kemalizm ile birebir örtüşmektedir.

Bu örtüşmeme durumu ise Türk soluna özgü bir durumdur. Metin Çulhaoğlu'nun ülkedeki modernleşme sürecini Türkiye solu ile ilişkilendirerek kabaca üç dönemde ele aldığı sınıflandırmasının ilk döneminde Türk solu, devletçilik, halkçılık, milliyetçilik ile ilişkilenme, bunlardan etkilenme ve cılız da olsa kendini bu kategorilerden ayrıştırma dönemindedir (Çulhaoğlu, 2009, s.173). Birinci Dünya Savaşından 1960'lara kadar uzatılabilecek bu ilk dönem, düşünce yapısı dikkate alındığında Şevket Süreyya'yı da kapsamaktadır.

Şevket Süreyya, inkılâbın ideolojisini siyasi iktidar paralelinde çizmeye çalışırken cılız da olsa kendini ayrıştırmaya çalışmıştır. Bu ayrışma noktalarının ilki milliyetçiliktir. Şevket Süreyya için devrimin temelinde milli kurtuluş hareketi ve bağımsızlık vardır. Bağımsızlığın muhafazası ise milli olma ve devletin merkezine milleti yerleştirme ile mümkündür. Kemalizmin aksine Şevket Süreyya iktisadi alanda kalkınmanın milli olanaklar ile gerçekleştirilmesinden yanadır ve yabancı sermayeye tamamıyla karşıdır.

Şevket Süreyya, cumhuriyetin ilanı, hilafetin kaldırılması, harf inkılâbı vb. tüm

konularda hükümet ile aynı fikirdedir. Ancak 1925 Takrir-i Sükûn Kanunu ve Şeyh Sait İsyanı'nda kısmen de olsa siyasi iktidardan farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmanın nedeni Şevket Süreyya'nın Kemalizmin aksine, toplumsal sınıfların belirgin olmamakla birlikte var olduğunu düşünmesidir. Türkiye'de, Rusya benzeri, siyasi iktidar üzerinde etkin bir işçi ya da köylü sınıfı olmamasına rağmen, Doğu Anadolu'da üretim ilişkilerinden kaynaklı derebeylik düzeni mevcuttur ve bu düzen toplumsal çelişkilerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu noktada devlete düşen görev bu çelişkileri ortadan kaldıracak iktisadi politikalar izlemektir. Kısacası siyasi iktidarın benimsediği toplumsal sınıfların olmadığı halkçılık anlayışından ayrışmaktadır ve toplumsal sınıflar arasında belirgin olmasa da farklılıklar olduğunun bilincindedir.

Şevket Süreyya, izlenecek iktisadi politikanın ya da devletçiliğin sınırları konusunda da Kemalist iktidardan farklıdır. CHP, katı bir devletçilik anlayışı yerine ferdiyetçiliğe ve özel sektöre yer veren, kamu yararını gerektiren özel sektörün yapamayacağı işleri devlet yapar anlayışıyla hareket ederken; Şevket Süreyya, özel sektörün varlığına tamamen karşıdır ve hatta devletçilik anlayışının sadece ekonomide değil, siyasette, kültürel ve sosyal yaşamda da uygulanmasından yanadır. Kısacası 1930'lar aydını Şevket Süreyya, devrimin ideolojisini belirlerken Marksizme milliyetçi, Kemalizme ise sol bir içerik kazandırma çabası içerisindedir.

Şevket Süreyya'nın bu ideolojik karışım denemesini sadece kendisinin düşünsel geçmişi ile yorumlamak eksiktir ve hatta bazı durumlarda yanlış çıkarsamalarda bulunmaya neden olabilmektedir. Dönemin aydını sadece düşünsel varlığıyla değil, düşünsel ortamın kendisine müsaade ettiği sınırlar itibariyle de hareket etmektedir. 1930'larda siyasi iktidarın düşünsel ortamdan beklentisi ise kendisinin olumlanması yönündedir. Bu ortamda aydın kendisine biçilen rolü gerçekleştirirken küçük nüanslarla da olsa farklılıklarını ortaya koymaktadır. Şevket Süreyya'nın "Türk Sosyalizmi" ya da "Milli Sosyalizm" düşüncesini ortaya koyması içinse 1960'lar ortamına ihtiyaç duyulacaktır. Ölümünden sonra Rauf Mutluay'ın belirttiği gibi Şevket Süreyya, 65 yaşından sonra düşünür ve yazar olarak inandığı her şeyi açıklıkla söyleyebilecektir (Mutluay, 28 Mart 1976)

Devrim ideolojisini belirlemeye çalışan bu aydın, hem halka hem siyasi iktidara yol gösterme sorumluluğu içinde hareket etmektedir. "Bir fikir, amaç ve karakter sahibi, gerçeklere ihanet etmeyecek, cesur, hakikati sadece kendisine saklamayan, toplumun çıkarlarını kendi çıkarları üzerinde tutan, bağlandığı ilkelere uygun mazbut bir yaşam sunan Türk aydını,"(Şevket Süreyya, 28 Ocak 1976) düşünce dünyasını "devlet" üzerine kurumuştur. Devletin temeli olarak gördüğü devrimi ideolojileştirmeye çabalamış, onu yorumlamaktan çok kök salması için uğraşmış ve siyasi iktidarın çoğunlukla yanında yer alarak onu yönlendirmeye çalışmıştır. Bu özellikleri ile 1930'lar aydını olarak Şevket Süreyya, Batılı manadaki aydın tipinden farklı ve tıpkı ürettiği ideoloji gibi kendine özgüdür.

KAYNAKÇA

Afetinan, A. (1969), Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Ahmad, F. (2014), "Kemalist Türkiye'de İdeoloji Arayışı 1919-1939", Çev: Fatmagül Berktay (Baltalı), İttihatçılıktan Kemalizme, İstanbul: Kaynak Yayınları, ss.195-218.

Alpkaya, F.(2009), "Bir 20.Yüzyıl Akımı: 'Sol Kemalizm'", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Kemalizm*, Cilt:2, İstanbul, İletişim Yayınları, ss.477-499.

Arar, İ. (1963), Atatürk'ün Halkçılık Programı ve Halkçılık İlkesinin Tarihçesi, İstanbul, Baha Matbaası.

Aydemir, Ş.S. (Mart 1932), "Halk Evleri", *Kadro*, Sayı:3, s.31-39.

Aydemir, Ş.S.(Mayıs 1932), "Plan Mefhumu Hakkında", *Kadro*, Sayı 5, s.5-12.

Aydemir, Ş.S.(Mart 1933), "Türkiye'nin İktisadi Mıntıkalara Bölünmesi (Reyonlaştırma), *Kadro*, Sayı:15, s.5-12.

Aydemir, Ş.S. (Mayıs 1934), "Yeni Devletin İktisadi Fonksiyonları", *Kadro*, Sayı:29, s.5-12.

Aydemir, Ş.S. (İlkkanun-Sonkanun 1934-935), "Sosyal Milliyetçiliğin Zaferi", *Kadro,* Sayı:35-36, ss.8-22.

Aydemir, Ş.S. (İlkkanun 1934-Sonkanun 1935), "Kadro", *Kadro*, , Sayı:35-36, s.5-7.

Aydemir, Ş.S. (20 Haziran 1962), "Atatürk, Kadro'yu Niçin Destekledi", *Yön*, Sayı:27,ss.10-11.

Aydemir, Ş.S. (1967), Tek Adam Mustafa Kemal (1881-1919), Cilt:1, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Aydemir, Ş.S. (1968), İnkılap ve Kadro, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aydemir, Ş.S. (1969), Tek Adam Mustafa Kemal (1922-1938), Cilt 3, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aydemir, Ş.S.(2008), Suyu Arayan Adam, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Başar, A.H. (1931), İktisadi Devletçilik, Cilt:1, İstanbul, Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi.

Başar, A.H. (Nisan 1933), "İkinci konferans: Türk Devletçiliği", *Kooperatif*, Sayı:11, s.1-10.

Coşar, N.(Der.) (1995), Türkiye'de Devletçilik, Ankara, Bağlam Yayıncılık.

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Programı (1931), Ankara: T.B.M.M. Matbaası.

Çelik, N.B. (1984), *Türkiye'de Halkçılık ve Kadro Akımı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara.

Çulhaoğlu, M. (2009), "Modernleşme, Batılılaşma ve Türk Solu, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Dönemler ve Zihniyetler,* Cilt:9, İstanbul, İletişim Yayınları, s.170-188.

Ertan, T. F. (1994), Kadrocular ve Kadro Hareketi (Görüşler, Yorumlar, Değerlendirmeler), Ankara, Kültür Bakanlığı Basımevi.

Giritli, İ. (Ekim 1973), "7.Oturum (Yuvarlak Masa)" *Atatürkçülüğün Ekonomik ve Sosyal Yönü Semineri,* İstanbul, İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinin Cumhuriyete 50. Yıl Armağanı, s.85-118.

Georgeon, F. (2006), "Osmanlı Devletinde Türk Milliyetçiliğinin Yükselişi (1908-1914)", *Osmanlı Türk Modernleşmesi 1900-1930 Seçilmiş Makaleler*, Çev. Ali Berktay, İstanbul, YKY, ss.23-37.

Hanioğlu, M.Ş. (2009), "İttihatçılık", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Dönemler ve Zihniyetler*, Cilt:9, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 249-259.

İnönü, İ. (Teşrinievvel 1933), "Fırkamızın Devletçilik Vasfı", *Kadro*, Sayı:22, ss.3-4.

Karaosmanoğlu, Y. K. (11-12 Ekim 1973), "3. Oturum", *Atatürkçülüğün Ekonomik ve Sosyal Yönü Semineri*, İstanbul, İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nin Cumhuriyete 50. Yıl Armağanı, s.43-51.

Kemal, N. (1934), Halkçılık ve Köycülük, Ankara, Tarık Edip ve Ş.Kütüphanesi.

Köker, Levent. (2007), Modernleşme ve Kemalizm, İstanbul: İletişim Yayınları.

Kuyaş, A. (1995), *The Ideology of the Revolution: An Inquiry Into Şevket Süreyya Aydemir's Interpretation of Turkish Revolution*, Yayınlanmamış doktora tezi (tarih), McGill University, Faculty of Graduate Study and Research in Partial Fulfilment of the Requirements, Kanada.

Melzig, H. (1944), İnönü Diyor ki, İstanbul, Ülkü Basımevi.

Mutluay, R. (28 Mart 1976), "Toprağa Dönüş", *Cumhuriyet*, s.2.

Parla T. (1994), Türkiye'de Siyasi Kültürün Resmi Kaynakları Atatürk'ün Nutku, Cilt:1, İstanbul: İletişim Yayınları.

Peker, R. (1931), Cumhuriyet Halk Fırkası Programının İzahı Mevzuu Üzerine Konferans, Ankara: Hakimiyeti Milliye Matbaası.

Tekeli İ.ve İlkin S. (2003), Bir Cumhuriyet Öyküsü Kadroyu ve Kadroculları Anlamak, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli İ. ve İlkin S. (2009), Uygulamaya Geçerken Türkiye'de Devletçiliğin Oluşumu, İstanbul, Belge Kültür Sanat Yayınları.

Tekeli, İ.ve Gencay Ş. (Yaz-Güz 1978), "Türkiye'de Halkçılık İdeolojisinin Evrimi", *Toplum ve Bilim*, ss.44-110.

Timur, T. (2013), Türk Devrimi ve Sonrası, Ankara, İmge Kitabevi.

Tökin, İ.H. (Ağustos 1932), "Milli İktisat Tetkikleri: Türkiye'de Derebeylik Rejimi", *Kadro*, Sayı:8, s.30-35.

Uyar, H. (Güz 1997), "Resmi İdeoloji ya da Alternatif Resmi İdeoloji Oluşturmaya Yönelik İki Dergi: Ülkü ve Kadro Mecmualarının karşılaştırmalı Analizi", *Toplum ve Bilim*, Sayı:74, ss.181-193.